

ΤΑ ΠΑΡ' ΗΜΙΝ ΚΟΜΜΑΤΑ ΚΑΙ Η ΑΝΑΛΟΓΙΚΗ ΕΚΛΟΓΗ

ΥΠΟ ΑΛΕΞ. Κ. ΜΥΛΩΝΑ

Ἡ σημασία τῆς ἀναλογικῆς.— Ἐπιχείρημα ἐξασθενήσεως πλειοψηφιδῶν.— Ὁ συνυπολογισμὸς τῶν ψήφων ὄλων τῶν περιφερειῶν.— Τὰ παρ' ἡμῖν κόμματα. Οἱ φιλελεύθεροι.— Ἡ ἐπιβληθεῖσα παρέκκλισις.— Συντηρητικοὶ καὶ προοδευτικοὶ φιλελεύθεροι.— Τὰ ἄλλα κόμματα. Οἱ ἀντιβενιζελικοί.— Ἀπὸ τὸ βιβλίον τοῦ Σκληροῦ.— Ἀντιβενιζελικὴ ἀντίδρασις καὶ Τυραννία. — Ἡ ἀναλογικὴ, ὁ παλαιοκομματισμὸς καὶ κόμματα ἀρχῶν.— Κόμματα ἐξ οἰκονομικῶν συμφερόντων καὶ ἄλλα.— Δημοκρατικὸν κόμμα.— Ἀγροτικὸν κόμμα.— Αἱ ἀντιρρῆσεις κατὰ τοῦ ψηφοδελτίου.— Τὰ ἴσοπα τοῦ σφαιριδίου.— Συνταγματικὴ καὶ νομοθετικὴ πρόνοια.

Ἡ ἐκλογὴ τῶν ἀντιπροσώπων τοῦ λαοῦ ἀποτελεῖ εἰς τὰ δημοκρατοῦμενα, ἀντιπροσωπευτικὰ πολιτεύματα, ὡς τὸ ἡμέτερον, τὴν βίαιον τοῦ ὄλου πολιτειακοῦ ὄργανισμοῦ.

Συνεπῶς ἔν ἀπὸ τὰ σπουδαιότερα θέματα, τὰ ὅποια ἔπρεπε ν' ἀπασχολήσουν μίαν Ἐθνοσυνέλευσιν καὶ νὰ τύχουν εἰριδιότητος καὶ ἐκτὸς αὐτῆς συζητήσεως, εἶνε ὁ τρόπος τῆς ἐκλογῆς ταύτης.

Διὰ τῆς συνταγματικῆς μεταρρυθμίσεως τοῦ 1911 ἐγινε τὸ πρῶτον βῆμα. Ἀπληλείφθη δηλ. ἡ διάταξις, ἣτις καθιέρωνεν ἀποκλειστικῶς τὴν γιὰ σφαιριδίων ἐκλογὴν. Ἀλλὰ δὲν ὤρισθη τότε συνταγματικῶς, οὐδὲ μετέπειτα νομοθετικῶς, ἄλλο ὀρθότερον σύστημα.

Εἰς τὰς ὑποβληθείσας ἤδη εἰς τὴν παροῦσαν Συνέλευσιν προτάσεις τῆς συντακτικῆς ἐπιτροπῆς τοῦ κόμματος τῶν Φιλελευθέρων περιλαμβάνεται καὶ ἡ συνταγματικὴ πλέον, συμφώνως πρὸς τὰ νεώτερα συντάγματα, καθιέρωσις τῆς ἀναλογικῆς ἀντιπροσωπείας, ἣτις βραδμηδὸν ὤρισσε καθ' ὅλον τὸν κόσμον καὶ εἰσθετήθη ἀπὸ τὰ πλείεστα προηγημένα κράτη. Δυστυχῶς ἡ μέχρι τοῦδε πορεία τῆς Ἐθνοσυνελεύσεως δὲν παρέχει πλέον ἐλπίδας σοβαρᾶς ἐργασίας. Ἡ ὀλομέλεια ἄλλως τε τῆς πολυμελοῦς συντακτικῆς ἐπιτροπῆς τῆς Ἐθνοσυνελεύσεως καὶ ἡ ὑπ' αὐτῆς ἐλεγεῖσα εἰσηγητικὴ ἐπιτροπὴ οὐ μόνον ἀπέκρουσαν τὴν ἀναλογικὴν,

ἀλλά, ὡς ἀναχρονιστικῶς, προτείνουν τὴν ἀναγραφὴν καὶ πάλιν εἰς τὸ Σύνταγμα τῆς περὶ σφαιριδίων διατάξεως. Ἐκ τῶν δύο καὶ μόνων μειοψηφισάντων πληρεξουσίων ὁ ἕτερος, ὁπιδὺς τοῦ «μεταρρυθμιστικοῦ» κόμματος, τίσσεται κατ' ἀρχὴν ὑπὲρ τῆς ἀναλογικῆς, ἀλλὰ δὲν προτείνει τὴν συνταγματικὴν καθιέρωσιν τῆς, ἀλλῶς ἀποκρούει τὴν ἐπαναφορὰν τῆς δεσμευτικῆς διατάξεως περὶ σφαιριδίων. Οὐχ ἦττον τὸ ζήτημα τοῦ τρόπου τῆς ἐκλογῆς δὲν πρέπει νὰ παύσῃ συζητούμενον, διὰ νὰ ὀριμώσῃ καὶ παρ' ἡμῖν καὶ ἀποκρυστάλλωθῶν εἰς ἰδέαι, αἱ ὁποῖαι θὰ ἐμπνεύσῃ, ἄς ἐλπίσωμεν, εἰς προσεχῆς μέλλον τὸν νομοθέτην.

Ἡ σημασία τῆς ἀναλογικῆς ἐκλογῆς. - Ἡ ἀναλογικὴ ἀντιπροσωπευτικὰ καθορθοῦται διὰ τῆς ἐκλογῆς βουλευτῶν κατ' ἀριθμὸν ἀναλογούντα εἰς τὸν ἀριθμὸν τῶν ψήφων, τὰς ὁποίας λαμβάνει εἰς ὄρισμένην ἐκλογικὴν περιφέρειαν ἕκαστον κόμμα. Ἐνῶ κατὰ τὸ σύστημα τῆς κατὰ πλειοψηφίαν ἐκλογῆς, ὡς παρ' ἡμῖν, ἐκλέγονται μόνον, καὶ δὴ ἀτομικῶς, οἱ ἕστω καὶ κατὰ μίαν ψήφον ὑπερτεροῦντες τοὺς συνυποψηφίους τῶν.

Τὸ σύστημα τῆς πλειοψηφίας (*systeme majoritaire*) δὲν προϋποθέτει ἀπόλυτον μόνον πλειοψηφίαν, ἐπιτυχίαν δηλ. τοῦ ἡμίσεως πλέον μιᾶς τοῦ ὅλου ἀριθμοῦ τῶν ψήφων, ὡς κατὰ τινὰς νομοθεσίας, ἀλλὰ καὶ σχετικὴν, ὡς παρ' ἡμῖν. Ἡ σχετικὴ δὲ πλειοψηφία παρουσιάζει τὸ χειρότερον μειονέκτημα, ὅτι τὸ ἄθροισμα τῶν ψήφων δύο ἢ πλειόνων μειοψηφούντων σχετικῶς κομμάτων δύναται νὰ εἶνε μεγαλύτερον τοῦ ἀριθμοῦ τῶν ψήφων τοῦ πλειοψηφούντος κόμματος. Ἐάν λ. χ. ἀφ' ἑνὸς τὸ Α κόμμα ἔλαβε 30 χιλ. ψήφους, ἀφ' ἑτέρου δὲ τὸ Β 20 χιλ., τὸ Γ 10 χιλ. καὶ τὸ Δ 5 χιλ., ἡ λαϊκὴ πράγματι πλειοψηφία ἐκ 35 χιλ. ψήφων μένει χωρὶς κανέντ ἀντιπρόσωπον, θεωρουμένη ὡς μειοψηφία ἀπέναντι τῆς ἐπιτυγχανούσης «πλειοψηφίας» τῶν 30 χιλ. ψήφων.

Κατὰ τὸ ἀναλογικὸν ἄρα σύστημα ἔχομεν συλλογικὴν ἀφ' ἑνὸς ἐκλογὴν κατὰ κόμματα — μὴ ἀποκλεισμένων καὶ τῶν ἀτομικῶν ψήφων προτιμήσεως εἰς ἐνίσχυσιν κυρίως τῆς σειρᾶς τῶν ὑποψηφίων — καὶ ἀφ' ἑτέρου ἀναλογικὴν ἐκπροσώπησιν καὶ τῶν μειοψηφούντων κομμάτων, κατὰ διαφόρους μεθόδους ὑπολογισμοῦ τῶν ψήφων, χωρὶς βεβαίως νὰ ἐπιτυγχάνεται δι' αὐτῶν τελεία ἢ ἀνωλογία. Πάντοτε σχεδὸν ἐξασφαλίζεται διὰ τῆς ἀναλογικῆς ἐκλογῆς ἢ ἐπιτυχία τῶν ἀρχηγῶν τοῦλάχιστον, ἂν μὴ καὶ ἄλλων κορυφαίων τῶν κομμάτων οὕτω δὲ καὶ ἡ ἰσορροπία τῶν κυριωτέρων συζητήσεων ἐν τῷ κοινοβουλίῳ.

Συμφώνως πρὸς τὸν νεώτατον λ. χ. ἰταλικὸν νόμον τοῦ 1919, υἱοθετήσαντα τὴν λίαν διαδεδομένην μέθοδον τοῦ Βέλγου καθηγητοῦ d' Hondt «τῶν διαιδοχικῶν διαιρέσεων» διαιρεῖται ὁ ἀριθμὸς τῶν ψήφων ἑκάστου κόμματος μετὰ διαιρέτας 1, 2, 3, 4 κτλ. μέχρι τοῦ ἀριθμοῦ

τῶν βουλευτικῶν θέσεων τῆς περιφερείας. Ἐκ τῶν πηλίκων ὅλων τῶν κομμάτων τὰ μεγαλειότερα δίδουν τὴν ἐπιτυχίαν θέσεων εἰς ἕκαστον κόμμα.

Ἡ ἀρχὴ τῆς ἀναλογικῆς ἐκλογῆς, ἀσχέτως πρὸς τὸ συζητήσιμον τῶν διαφόρων μεθόδων ἀναλογικοῦ ὑπολογισμοῦ ἐν ταῖς λεπτομερείαις, εἶνε προφανῶς ἡ δικαιότερα βᾶσις διὰ τὴν ἐξασφάλισιν τῆς ἐκπροσωπήσεως τῆς λαϊκῆς θελήσεως. Τὸ σύστημα τῆς κατὰ πλειοψηφίαν ἐκλογῆς ὀλοκληροῦντι αὐθαιρέτως ὑπὲρ τῆς πλειοψηφοῦσης μερίδος τὴν λαϊκὴν κυριαρχίαν καὶ ἀποκλείει τὴν συμμετοχὴν ἀντιπροσώπων τῶν μειοψηφιῶν εἰς τὴν λήψιν τῶν ἐν τῇ Βουλῇ ἀποφάσεων, τοῦτο δὲ δὲν δύναται νὰ εὐρίσκηται ἐν ἀρμονίᾳ πρὸς τὰς περὶ πολιτικῶν ἐλευθεριῶν ἀρχὰς ἐνὸς φιλελευθέρου κόμματος. Τὸ ὑνάντιον ἢ ἀναλογικὴ ἐκλογὴ ἐξασφαλίζει ὑπ' ἐνὸς τὴν πραγματικὴν πλειοψηφίαν, τὴν ἀντιστοιχοῦσαν εἰς τὰς πλείονας ψήφους, χωρὶς νὰ καταπνίγη ἐξ ἄλλου τὴν ἴσσοσα μερίδα.

Μὴ λησιμονῶμεν δὲ, ὅτι τὸ ἀντιπροσωπευτικὸν σύστημα εἰς τὰ δημοκρατικὰ πολιτεύματα στηρίζεται εἰς τὴν ἀνάγκην, ἡ ὁποία ὑφίσταται νὰ λαμβάνωνται αἱ ἀπαιτούμεναι διαρκῶς ποικίλλαι ἀποφάσεις διὰ τὴν ρύθμισιν τῶν κοινῶν, ὅχι ἀπ' εὐθείας ὑπὸ τοῦ λαοῦ, ἀλλ' ὑπὸ συνελεύσεως αἰρετῶν ἀντιπροσώπων του, παρέκκλινειν δὲ τοῦ κανόνος αὐτοῦ ἵκοντελεῖ εἰς τινὰς χώρας δι' ἰδιάζοντας λόγους τὸ δημοψήφισμα, εἰς ἐξαιρετικὰς περιπτώσεις.

Καὶ αἱ μὲν ἀποφάσεις τοῦ λαοῦ διὰ δημοψηφίσματος, ἢ αἱ ἀποφάσεις αὐτοῦ ἐν τῷ κοινοβουλίῳ, λαμβάνονται φυσικὰ διὰ τῆς ψήφου τῶν πλειόνων, διότι οὐκ ἔστιν ἄλλως γενέσθαι. Ἄλλ' ἡ ἐκλογὴ ὑπὸ τοῦ λαοῦ τῶν ἀντιπροσώπων του δὲν εἶναι τοιαύτη ἀπόφασις. Ἀνατίθεται ἀπλῶς δι' αὐτῆς εἰς τοὺς ἐκλεκτοὺς του ἡ λήψις ἀποφάσεων κατ' εὐρυτάτην ἐξουσιοδότησιν, δυνάμει τῆς ὁποίας ἡ παρὰ τῷ λαῷ λανθάνουσα καὶ ἀμορφος θέλησις διασαφίζεται καὶ καθορίζεται ὑπὸ τῶν ἀντιπροσώπων αὐτοῦ. Συνεπῶς πρέπει νὰ ὑπάρχη ἀντιστοιχία πληρεξουσίων πρὸς τοὺς ἐκλογεῖς, ἄνευ τῆς ὁποίας ἡ καθολικὴ ψηφοφορία δὲν ἐξασφαλίζει τὴν ἐκδήλωσιν τῆς θελήσεως ὅλου τοῦ λαοῦ. Ἡ ἐκπροσώπησις δηλ. τῶν μειοψηφιῶν ἐγκαθιστᾷ τὴν πραγματικὴν λαϊκὴν κυριαρχίαν.

Ἀλλὰ τὸ ἀναλογικὸν σύστημα ἐκπολιτίζει συγχρόνως τὰ πολιτικὰ ἦθη καὶ μετροῦνται τοὺς ἀπηνεῖς ἐκλογικοὺς ἀγῶνας περὶ ἀπολύτου ἐπικρατήσεως. Τέλος συντελεῖ εἰς τὴν δημιουργίαν εὐλακρῶν κομμάτων ἀρχῶν, καθ' ὅσον οἱ ἀνομοιογενεῖς ὑποψήφιοι δὲν ἔχουν πλέον ἀνάγκην πρὸς ἐπιτυχίαν τῶν ν' ὑποβιβαίνουσι εἰς συνδυασμοὺς καὶ συμβιβασμοὺς μεταξύ των, αἱ δὲ κομματικαὶ προσπάθειαι συμπλέκονται ἐπὶ τοῦ εὐγενοῦς πεδίου τῶν ἀρχῶν καὶ οὐχί, ὡς κατὰ τὸ ἀντίθετον σύστημα, πρὸς ἰκανοποίησιν κυρίως προσωπικῶν συμφερόντων διὰ τῆς συναλλαγῆς ἐκλο-

γέων πρὸς βουλευτάς και βουλευτῶν πρὸς τὴν Κυβέρνησιν.

Ἐπιχείρημα ἀξασθενήσεως πλειοψηφιδν.— Εἰς τὴν δικαίαν ἀρχὴν τοῦ ἀναλογικοῦ συστήματος ἀντιτάσσονται ἐν τούτοις μερικαὶ ἀντιρρήσεις ἀπὸ πρακτικῆς ἀπόψεως. Καὶ ἐν πρώτοις ὅτι δι' αὐτοῦ καθίσταται δυσχερὴς ὁ σχηματισμὸς ἰσχυρῆς πλειοψηφίας εἰς τὴν Βουλὴν καὶ συνεπῶς Κυβερνήσεως διαρκείας.

Ἄλλ' ὥσάκις οἱ κατ' ἀναλογίαν ἐκλεγόμενοι ἀντιπρόσωποι τοῦ ἰσχυροτέρου κόμματος δὲν ἀποτελοῦν ἰσχυρὰν πλειοψηφίαν, δύνανται νὰ σχηματισθοῦν ἐν τῇ Βουλῇ συνασπισμοὶ συγγενῶν ἰδίᾳ κομμάτων, δίδοντες ἱκανὴν πλειοψηφίαν καὶ στηρίζοντες ἀπεναντίας σταθερώτερον Κυβέρνησιν, ὑψιστένην ἐφ' ὀλοκλήρου τῆς λαϊκῆς θελήσεως. Ἢ ἐν τῇ Κοινοβουλίᾳ συμμαχία αὐτὴ εἶνε προτιμωτέρα τοῦ προσωπικοῦ συνδυασμοῦ ἀνομοιογενῶν καὶ ἀσταθῶν ὑποψηφίων κατὰ τὰς ἐκλογάς, ἀλλὰ καὶ ἀπαιτητικῶν εἰς προσωπικὰς παροχάς, πρὸς ἐπίτευξιν πλειοψηφίας κατὰ τὸ σύστημα τῆς κατὰ πλειοψηφίαν ἐκλογῆς, τὸ ὁποῖον οὕτω, κατ' ἀντίθεσιν τοῦ ἀναλογικοῦ, οὐδαμῶς διευκολύνει τὸν σχηματισμὸν κομμάτων ἀρχῶν.

Διὰ τῶν τοιαύτων συνδυασμῶν ὄχι μόνον ὁ ἐμπορούμενος τυχὸν ἀπὸ ὀρισμένης ἰδέας ὑποψηφίως καθίσταται ἀνεπιχειρητὴς, προσπαθῶν νὰ συμβιβασθῇ πρὸς συνυποψηφίους ἀνομοιογενεῖς καὶ νὰ εὐχαιροσθήσῃ ἐκλογεῖς πάσης ἀποχρώσεως, ἀλλὰ καὶ ὁ ἐκλογεὺς θυσιάζει ἐν μέρει τὰς ἰδέας του, ψηφίζων ἐκτὸς τῶν ὁμοφρόνων του ὑποψηφίων καὶ ἄλλους διαφόρων ἰδεῶν, πρὸς ἐνίσχυσιν τοῦ συνδυασμοῦ.

Οἱ μὲν πρεσβεύοντες ὀρισμένης ἀρχῆς ἐκ τῶν μελῶν τοῦ συνδυασμοῦ δὲν θὰ μείνουν συνήθως πιστοὶ εἰς τὴν πλειοψηφησασαν μερίδα των, ἐὰν αὕτη δὲν συμμερίζεται τὰς ἀρχάς ταύτας. Οἱ δὲ ὑπηρετοῦντες προσωπικὰ μόνον συμφέροντα ἐκ τῶν ἐκλεγέντων, θ' ἀκολουθήσουσιν τὴν πλειοψηφίαν, ἐφ' ὅσον ἱκανοποιῶνται ὑπ' αὐτῆς αἱ ἀπαιτήσεις των. Εἰς ἀμφοτέρας ἄρα τὰς περιπτώσεις τοιαύτη πλειοψηφία δὲν δύναται νὰ θεωρηθῇ σταθερά, ἐξωθεῖται δέ, διὰ νὰ συγκρατηθῇ, εἰς ἐπιζημίαν εἰς τὸν κρατικὸν ὀργανισμὸν συναλλαγῆν.

Ὁ συνυπολογισμὸς τῶν ψήφων ὅλων τῶν περιφερειῶν— Σημειωτέον ὅτι τὸ ἀποτέλεσμα τῆς ἐκλογῆς διὰ τὴν πλειοψηφεύσαν μερίδα θὰ ἦτο διάφορον, ἂν ὑπολογίζετο ὁ συνολικὸς ἀριθμὸς τῶν ψήφων καθ' ὅλον τὸ Κράτος. Ἐνδέχεται νὰ ἦτο αὕτη ἰσχυροτέρα, ἐὰν εἰς τινος περιφερείας ἔχασε θέσεις μὲ ὀλίγας μόνον ψήφους, ἐνῶ εἰς τὰς ἄλλας ἐπέτυχε μεγάλην διαφορὰν πλειοψηφίας. Ἄλλὰ καὶ ἀντιστρόφως συχνότατα δὲν εἶνε πράγματι τόσοσ ἰσχυρὰ ἡ πλειοψηφία, ὡς ἐκδηλοῦται διὰ τοῦ κρατοῦντος παρ' ἡμῖν συστήματος, ὅταν τὸ ἄθροισμα τῶν κατὰ περιφερείας ψήφων τοῦ πλειοψηφεοῦντος κόμματος εἶνε μικρότερον τοῦ

ἄθροίσματος τοῦ μειωηφοῦντος, ὁπότε οὐσιαστικῶς ἡ μειωηφία τοῦ συνόλου τοῦ λαοῦ χειροτονεῖται εἰς πλειοηφίαν αἰθαιρέτως.

Παράδειγμα πρόσφορον στραγγαλισμοῦ κόμματος, πράγματι ἰσοπά-
λου περίπου πρὸς τὴν πλειοηφοῦσαν μερίδα, παρουσίασιν αἱ τελευ-
ταῖαι ἐκλογαὶ εἰς βάρος τῶν φιλελευθέρων, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ ζημίᾳ καὶ κιν-
δύνῳ τοῦ ἔθνους ὀλοκλήρου. Καίτοι δὲ ἡ ἐπικράτησις τῶν φιλελευθέρων
εἰς μελλούσας ἐκλογὰς δύναιται νὰ θεωρηθῆται βεβαία, χάρις εἰς τὴν ἀλή-
θειαν, ἡ ὁποία δὲν βραδύνει νὰ ἐπιβληθῆ, δὲν ἐσκέφθη τὸ βενιζελικὸν
κόμμα, προτεῖνον τὴν ἀναλογικὴν ἀντιπροσωπείαν στενα κομματικῶς,
οὐδ' ἐπιδιώκει τὴν ἐξαφάνισιν τῆς μελλούσης ἀντιπολιτεύσεως διὰ τῆς
δαιτηρήσεως τοῦ σημερινοῦ ἐγκλογοῦ συστήματος. Καὶ αὐταὶ δὲ αἱ
ὑπὸ τινων φιλελευθέρων ἐγερθεῖσαι κατὰ τῆς προτάσεως τῆς ἀναλογικῆς
ἀντιρρήσεις ἔχουν ἰδεολογικὴν ἀρετηρίαν.

Καὶ ναὶ μὲν κατὰ τὸ σύστημα τῆς ἀναλογικῆς ἐκλογῆς ὁ ὑπολογι-
σμός τῶν ψήφων γίνεται κατ' ἀνάγκην κατ' ἐκλογικὰς περιφερείας καὶ
ὄχι συνολικῶς δι' ὅλον τὸ Κράτος, ἀλλ' ἀφ' ἐνὸς λαμβάνονται ὅπ' ὅσιν
εἰς ἐκάστην περιφέρειαν αἱ μειωηφίαι, ἐξ ἄλλου δὲν εἶνε ἀδύνατον νὰ
εὔρεθῆ ἀναλογικὴ μέθοδος, καθ' ἣν θὰ ὑπελογίζετο ὡς ἰδιαιτέρος συν-
τελεστής καὶ τὸ συνολικὸν ἄθροισμα τῶν ψήφων ὅλων τῶν περιφερειῶν
πρὸς ἐνίσχυσιν κάπως τῶν περιφερειακῶν ἀποτελεσμάτων, καὶ δὴ πρὸς
σχηματισμὸν ἰσχυροτέρης κατὰ τι πλειοηφίας.

Τὰ παρ' ἡμῖν κόμματα. Οἱ Φιλελευθέροι.—Καὶ ἤδη ὡς ἐξετάσω-
μεν δι' ὀλίγων καὶ τὸν χαρακτῆρα τῶν κομμάτων, ἐφ' ὃν θὰ ἐφαρμο-
σθῆ τὸ ἀναλογικὸν σύστημα καὶ ἐξ ὧν θὰ προέλθουν καὶ ἄλλα κόμματα.

Τὸ κόμμα τῶν Φιλελευθέρων, ἀνακύψαν ἀπὸ τὴν ἐξέγερσιν τοῦ 1909,
διακλωσθὲν δὲ καὶ ἐμνηχωθὲν ὑπὸ τοῦ ἀρχηγοῦ αὐτοῦ, χαρακτηρίζουν
ἀρχαί, τῶν ὁποίων ἡ πραγματοποιήσις ἀποτελεῖ κεφάλαιον δόξης εἰς
τὴν ἐθνικὴν μα; σταδιοδρομίαν. Ἀφ' ἐνὸς μὲν τὸ συνδέει ἀρρήκτως ἡ
φωτεινὴ ἑξωτερικὴ πολιτικὴ του, συνισταμένη εἰς τὴν ἐπιτυχίαν τῶν
καταλλήλων συμμαχιῶν καὶ εἰς τοὺς ἀπελευθερωτικὸς ἀγῶνας ἐν
συμπράξει μετὰ τῶν συμμάχων πρὸς ἀποκατάστασιν τοῦ ἔθνους.
Ἐσωτερικῶς δέ, ἰδίᾳ κατὰ τὴν πρώτην περίοδον τῆς δράσεώς του,
κὸ συνδέει ὁ ἀνορθωτικὸς κατὰ τοῦ παλαιοκομματισμοῦ ἀγὼν καὶ ἡ προ-
οδευτικὴ μεταρρυθμίσις τοῦ κρατικοῦ καὶ κοινωνικοῦ ὄργανισμοῦ.

Τὸ κόμμα ὅμως δὲν ὀργανώθη κατὰ τρόπον τοιοῦτον, ὥστε νὰ
ὑποδεικνύωνται οἱ ὑποψήφιοι βουλευταὶ ἀποκλειστικῶς ἐκ τῶν κάτω,
ὑπὸ τῶν ἐκλογικῶν συλλόγων τοῦ λαοῦ. Καὶ ἐγένετο μὲν εἰλικρινῆς ἐν
ἀρχῇ προσπάθεια τοιαύτης ὀργανώσεως. Αὕτη θὰ ἐτόνωνε καὶ ἐδραίωνε
τὰς ἀρχάς, τοῦ κόμματος, προσδίδουσα τὴν σφραγίδα τοῦ ἀπροσώπου.
Δυστυχῶς ὅμως δὲν ἠὲδοκίμησε, ὁ δὲ καταρτισμὸς τῶν συνδυασμῶν

ἐνεργεῖτο ἐκ τῶν ἄνω, χωρὶς νὰ ἀνταποκρίνεται, πάντοτε, ὡς ἦτο ἐπόμηνον, πρὸς τοὺς λαϊκοὺς πόθους. Ἦτο ἤδη μεγάλη ὠφέλεια, ὅτι ἀπεκλείοντο ἀπὸ τοὺς συνδυασμοὺς τὰ συνυφασμένα μὲ τὴν καταλυθεῖσαν ἐποχὴν καὶ ἐγγηραίσαντα εἰς τὰς παλαιωκομματικὰς μεθόδους πρόσοικα καὶ «τράκια». Ἄλλ' ἡ ἀναπλήρωσις τῶν δι' ἄλλων ὑποψηφίων, ἀπληλαγμένων τῆς καθιερωμένης ἕως τότε κομματικῆς τακτικῆς, δὲν ἦτο εὔκολον νὰ γίνεταί εἰς εὐρείαν κλίμακα ἐπιτυχῶς, ἀνευ τῆς εἰρημένης ἐκλογικῆς ὀργανώσεως, καὶ κατ' ἀνάγκην ἡ ἄγνοια πολλαχοῦ προσώπων καὶ συνθηκῶν διηκολύνη ἐπισηφαλεῖς παρασηνιακὰς εἰσηγήσεις καὶ ἐνεργείας κατὰ τὴν ἀνάδειξιν τῶν ὑποψηφίων.

Ἡ ἐπιβληθεῖσα παρέκκλισις.— Ἡ ὑπὸ τοῦ ἀνευθύνου παράγοντος ἐπίμονος καὶ ἐπανειλημμένη, παρὰ τὸ κοινοβοιούεστικαὶν μας πολίτευμα, ἀπόπειρα πρὸς ματαίωσιν τῆς ἐξωτερικῆς πολιτικῆς τῆς ὑπευθύνου Κυβερνήσεως, ἣτις προήρχετο ἀπὸ τὴν λαϊκὴν πλειοψηφίαν, ἐπροκάλεσε τὸ ἔσχατον ἀντίρροπον κίνημα, τὸ ὁποῖον διέσωσε καὶ ἐμεγάλωσε τὴν Ἑλλάδα, ἀλλὰ κατ' ἀνάγκην ἐπέφερε πολιτικὴν ἀνωμαλίαν καὶ ἀναποφεύκτους τινὰς ἐκτροπὰς ἀπὸ τῆς προτέρας φιλελευθέρως ἐσωτερικῆς κατευθύνσεως. Ἡ ἐλάνθοδος εἰς τὴν ὑγιεστάτην αὐτὴν κατεύθυνσιν ἀντιπάσης θυσίας προσώπων καὶ πραγματίων ἀποτελεῖ ἐνδόμυχον πόθον ὀλοκλήρου τοῦ κόμματος. Τοῦτο ἀκριβῶς ἐπικυροῖ τὴν ζωτικότητα καὶ τὴν δύναμιν τῆς ιδέας.

Συντηρητικοὶ καὶ προοδευτικοὶ Φιλελεύθεροί.— Οὐχ ἦττον τὸ κόμμα, ἀποτελούμενον κατὰ τὸ πλεῖστον ἀπὸ μικροαστοὺς, περιλαμβάνει ἀναμιξ' στοιχεῖα συντηρητικὰ καὶ προοδευτικὰ, τὰ ὁποῖα δὲν ἐμφοροῦνται ὅλα ἀπὸ θεμελιώδεις ἄλλας τινὰς ιδέαις. Τὴν ἀγροτικὴν/. γ. καὶ ἀγροτικὴν πολιτικὴν ἐπέβαλον τὰ προοδευτικὰ μέλη, καθ' ὃ ἀνήκουσαν εἰς πᾶν καλῶς ἐννοούμενον φιλελεύθερον κόμμα, εἰς τὸ πρόγραμμα τοῦ ὁποίου δεόν νὰ περιλαμβάνεται ἡ ἐξασφάλις τόσον τῆς πολιτικῆς, ὅσον καὶ τῆς οικονομικῆς, κατὰ τὸ δυνατόν, ἐλευθερίας τῶν πολλῶν, ἔστω καὶ διὰ περιορισμῶν, δυναμένων νὰ ἐπηρεάσουν τὴν ἀχαλίνωτον ἐλευθερίαν τῶν ὀλίγων ἰσχυρῶν. Καὶ διὰ τοῦτο ἀκριβῶς αἱ τάσεις ἐνὸς φιλελευθέρου κόμματος βαίνουν ἐν πολλοῖς παραλλήλως πρὸς τὰς τάσεις τῶν ἀναθεωρητικῶν σοσιαλιστῶν. Ἐπίσης ἡ κίνησις ὑπὲρ τῆς δημοτικιστικῆς ιδεολογίας καὶ ἡ ἐπιβολὴ τῆς δημοτικῆς γλώσσης εἰς τὸ δημοτικὸν σχολεῖον ὀφείλεται εἰς προοδευτικὴν μειονότητα τοῦ κόμματος καὶ ἰδίᾳ εἰς τὸν ἀρχηγὸν αὐτοῦ.

Ἐν τούτοις ὁ συνασπισμὸς τῶν ἑτερογενῶν κατὰ τοῦτο στοιχείων τούτων τοῦ κόμματος τῶν φιλελευθέρων ὑπῆρξε, χάρις καὶ εἰς τὴν ἀπαραίτητον εἰς πᾶν ἰσχυρὸν κόμμα προσωπικὴν ἐπιβολὴν τοῦ ἀρχηγοῦ, συμπλαγῶτατος. Ἐνεκα δὲ τῶν γενικῶν ἀκριβῶς σκοπῶν καὶ ἀρχῶν

τοῦ κόμματος καὶ τῆς πίστεως εἰς τὸν μεγάλον ἀρχηγὸν πλέον ἢ ἅπασ ἐξέλεξεν ὁ λαὸς ὑποληφίους τινὰς ὅπως ἀγνώστους εἰς αὐτόν, ἢ καὶ τινὰς ἀσυμπαθεῖς.

Μετὰ τὴν ὀλοκληρωτικὴν πραγματοποιήσιν τῆς ἐθνικῆς πολιτικῆς ἐσωτερικῶς καὶ τὴν ἐσωτερικὴν ἐπικράτησιν ἠθικῆς διοικήσεως, κατ' ἀνάγκην ἢ ἀντίθεσις μεταξὺ τῶν προοδευτικῶν καὶ συντηρητικῶν θα ἐπέλθῃ ζωηρωτέρα. Ὅπως ἐδήλωσε κάποτε ἐν τῇ Βουλῇ ὁ κ. Βενιζέλος, ἀμιλήσας περὶ ἀριστερᾶς, περὶ δεξιᾶς καὶ κέντρου. Ἡ συγκρότησις δὲ τότε τῶν κομμάτων καὶ ἡ μεταξὺ αὐτῶν συμμαχία θὰ ὑποστοῦν φυσικὰ τὴν ἰδεολογικὴν τῶν κατεῦθυνσιν, παρεμφερῶς πρὸς τὰς κομματικὰς διαφορὰς ἄλλων χωρῶν.

Ἄλλ' ἡ ἀναστολὴ τῆς ἐσωτερικῆς ὑγιουῖς ἐξελίξεως καὶ ἡ ἀνάγκη νέων ἀγώνων πρὸς εὐόδωσιν αὐτῆς, δὲν θ' ἀφήσουν ἐπὶ μακρὸν ἀκόμη χρόνον νὰ χαλαρωθῇ ὁ συνασπισμὸς τῶν συντηρητικῶν καὶ τῶν προοδευτικῶν μελῶν τοῦ κόμματος.

Τὰ ἄλλα κόμματα. Οἱ ἀντιβενιζελικοί. -- Ἐκτὸς τῶν σοσιαλιστῶν καὶ τῶν κομμουνιστῶν, οἱ ὅποιοι ἐμφοροῦνται ἀπὸ ὠρισμένης ἀρχῆς καὶ ἔχουν σχετικὴν ὄργανωσιν, ποία ἐξ ἄλλου ὑπῆρξεν ἡ θεμελιώδης ἀρχὴ τῆς ἱστιατικῆς ἀντιβενιζελικῆς μερίδος:

Ἡ ἀρνησις καὶ ἡ ἀντίδρασις, κατὰ τῆς ἐξωτερικῆς πολιτικῆς τῶν φιλελευθέρων, ἄνευ τοῦλάχιστον θετικῆς διαφόρου πολιτικῆς, εἰλικρινῶς οὐδαιεροφίλου ἢ φανερά φιλογερμανικῆς. Πρὸς τούτοις ἡ συντήρησις τοῦ παλαιοκομματικοῦ ὄργανισμοῦ, ἡ ἐκμετάλλευσις τοῦ Στέμματος, τὸ ὅποιον οἱ ἀντιβενιζελικοὶ παρέσυραν εἰς τὸ νὰ τοὺς ἀνασύρῃ ἐκ τῆς ἀφαιρίας, παραμερισμένους τότε καὶ τοῦ λαοῦ πολιτικούς, καὶ τοὺς ἐκωιδίση ἐπὶ τῆς ἀρχῆς, ἀλλὰ καὶ τὸ ὅποιον οὗτοι ἀνέδειξαν οὐσιαστικῶς ἀρχηγὸν τοῦ «ἠνωμένου» τῶν κόμματος, διασαλεύσαντες οὕτω τὰ θεμέλια τοῦ κοινοβουλευτικοῦ μας πολιτεύματος. Ἡ κατὰ τὴν πρόσφατον ὑπουργικὴν κρίσιν (τέλη Φεβρουαρίου 1922) ἀντικοινοβουλευτικὴ περιφρόνησις πρὸς τὴν μείζονα μερίδα τῆς ἀντιπολιτεύσεως, διότι αὕτη ἀπετελεῖτο ἀπὸ τοὺς φιλελευθέρους, προσελικυροὶ τὰς τάσεις τῶν «ἠνωμένων».

Ἀπὸ τὸ βιβλίον τοῦ Σκληροῦ.— Πόσῃν ὀρθότητι περιέχουν οἱ λόγοι τοῦ Σκληροῦ εἰς τὸ δυνατόν ἔργον του «Τὰ σύγχρονα προβλήματα τοῦ Ἑλληνισμοῦ»: «Τὰ πῶς εἰλικρινῆ», λέγει, «καὶ τίμια στοιχεία τοῦ ἀναχρονιστικοῦ στρατοπέδου, ἅμα περᾶσι ἢ περιπέτεια αὐτῆ καὶ ἡ ἐπιστημονικὴ κριτικὴ ἀρκετὰ φωτίσῃ τὴν πραγματικὴν τῆς σημασίαν, θὰ αἰσθανθοῦν βέβαια ἕνα αἰσθημα βαθειᾶς ἐντροπῆς καὶ ἀηδίας, γιατί συνέτειναν καὶ αὐτοὶ ὅπως ὅποτε στὴν ἐνίσχυσιν τοῦ ὀπισθοδρομικοῦ, ἀναχρονιστικοῦ στρατοπέδου, στὴν πῶς κρίσιμο

στιγμή της φυλετικής και κοινωνικής άστικής άφυπνίσσεως και άναγεννήσεώς μας.»

Άξίζει επίσης να παρατεθῆ αὐτολεξεί και ἡ ἐξίτη χαρακτηριστικὴ περικοπή τοῦ Σκληροῦ περὶ τοῦ κόμματος, ὡπως λέγει, τῶν «βασιλοφρόνων». «Δηλ. ὅλων ἐκείνων ποῦ γιὰ ἓνα οἶονδῆποτε λόγο ταυτίζουν τῆς ἰδέας τους και τὴν τυχόν δράση τους μὲ τὸ πρόσωπο τοῦ Βασιλέως Κωνσταντίνου. Ἐκεῖνο ποῦ χαρακτηρίζει τὸ κόμμα τῶν βασιλοφρόνων εἶνε ἡ μεγάλη άνομοιογένεια τῶν ἀνθρώπων ποῦ τὸ ἀποτελοῦν και ἡ τελεία ἔλλειψη ἐκ μέρους του θετικοῦ ἐθνικοῦ και κοινωνικοῦ προγράμματος, ἐπισημως τοῦλάχιστον διατυπωμένου. Ἡ μόνη του δράση ἴσαμε τώρα —ὁ μακαρίτης Σκληρὸς ἔγραφε τὸ 1919, δὲν ἐπέζησε δὲ τῆς μετανοεμβριανῆς δράσεως— περιορίζεται σὲ μιὰ καιροσκοπικὴ πολιτικὴ και ἄρνητικὴ κριτικὴ τῆς ἐργασίας τῶν ἄλλων. Κυρίως εἶπειν εἶνε κόμμα σὲ ὁποῖον καταφεύγουν ὅλα τὰ δυσσαρεστημένα στοιχεῖα τῆς κοινωνίας ποῦ γιὰ τὸν ἓνα ἢ γιὰ τὸν ἄλλο λόγο δὲν μπόρεσαν νὰ προσαρμοσθοῦν στὰ νέα καθεστῶτα τῆς ζωῆς. Και ὀρθότερο θὰ ἴητο ἐπομένως τὸ κόμμα νὰ ὀνομαστῆ ἀντιβενιζελικό, παρὰ βασιλικό, —ἐκτοτε εὐρέθῃ ἡ ὀνομασία «ἠνωμένον»— γιὰ ἓνα μεγάλο τοῦλάχιστον μέρος τῶν ὀπαδῶν του. Εἶνε παρητηρημένο ἀπ' τὴ ζωῆ, ὅτι ἀπὸ τὰ δύο κόμματα φανατίζει περισσότερο τοὺς ἀνθρώπους ἐκεῖνο ποῦ ζητεῖ νὰ φέρῃ ἀλλαγὴς στὴν ἐσωτερικὴ και ἐξωτερικὴ ζωὴ τοῦ ἔθνους, ποῦ θίγει παλιὰ καθεστῶτα και ἀναγκάζει τοὺς πολίτας νὰ βγοῦν ἀπὸ τὴν ὡσαυτῶρα ἡσυχία και παθητικὴ στάση τους. Τέτοιο κόμμα, τὰ τελευταῖα δέκα χρόνια, ὡπως εἶδαμε, ἦταν μόνο τῶν φιλελευθέρων, ποῦ μὲ τὴ δημιουργικὴ δράση του ἀνεστάτωσε τὴν κοινωνία μας. Ἐπομένως αὐτὸ εἶνε ὁ κυριώτερος μοχλὸς ὅλων τῶν γεγονότων και τὰ ἄλλα κόμματα και ρεύματα εἶνε φαινόμενα δευτερογενῆ και ἐξ ἀντανακλάσεως, ποῦ ὀφείλουν τὴν γέννησή τους και τὴν τακτικὴ τους ἀκριβῶς στὴν ὕπαρξη τοῦ ἐπαναστατικοῦ αὐτοῦ κόμματος. Κάποια ἐξαίρεση κάνει τὸ κόμμα τὸ σοσιαλιστικό...»

Ἀντιβενιζελικὴ ἀντίδρασις και «Τυραννία» — Οἱ ἠνωμένοι ἀντιβενιζελικοί, ἀνελθόντες ἤδη τὸ 1915 εἰς τὴν ἐξουσίαν μὲ τὸ ἐλκυστικὸν πρόγραμμα τῆς «οὐδετερότητος» και εἰρηνοφιλίας, ἐξεμεταλλεύθησαν κομματικῶς τὴν προκύψασαν κατόπιν ἐκ τῆς πολεμικῆς πολιτικῆς τῶν φιλελευθέρων λαϊκὴν κόπωση, ἀλλὰ και τὴν δυσφορίαν διὰ τὴν ἀσκηθεῖσαν, ἐνιαχοῦ δὲ πέραν τῶν ἀναγκαίων ὀρίων, πίεσιν πρὸς ἐξυδετέρωση τῆς ἀντιδράσεως κατὰ τῆς θριαμβευτικῆς αὐτῆς πολιτικῆς. Οὕτω δὲ, ἀδιαφοροῦντες ἂν θὰ ἔθετον εἰς κίνδυνον τοὺς ἐθνικούς θριάμβους, δὲν ἐπροπαγάνδισαν μόνον προεκλογικῶς οἱ κλειστοὶ ἐξ αὐτῶν τὴν εἰρηνοφιλίαν, ἀλλ' ἐπενόησαν και ἀνεπέτισαν και νέαν σημαίαν, τὴν τοῦ «ἀγῶνος κατὰ τῆς τυραννίας» και ὑπὲρ τῆς «αὐτοτε-

λείας», τῆς παλινορθώσεως δὲ τοῦ Βασιλέως Κωνσταντίνου, τὴν ὁποίαν ἐπραγματοποίησαν παρὰ τὴν ἐκ τῆς συμμαχικῆς νότας τῆς 21 Νοεμβρίου δεινὴν προειδοποίησιν, χωρὶς νὰ διαφωτίσουν καὶ καθοδηγήσουν τὸν ἰθῶν καὶ εὐπιστον λαόν. Συνεκάλυψαν τοιοντοτρόπως εὐλογοφονεστῆρον κατὰ τὰς τελευταίας ἐκλογάς τὸ ἐνδόμυχον ἐλατήριον πίσεως τῶν δρῖσεως, τὴν τυφλὴν ἀντιβενιζελικότητα.

Δὲν ἔλειψαν δὲ καὶ χαρακτηριστικαὶ βυρπτίσεις καὶ μεταβυρπτίσεις τῶν «ἠνωμένων» - ἢ «βασιλικῶν», ὡς εἶνε ἀνατισημῶς γνωστοὶ μετ' ἰνομασίας κομμάτων ἀρχῶν. Ἀφ' ἐνὸς «λαϊκοῦ κόμματος», πρώην «ἐθνικοφρόνων», ἀφ' ἐτέρου «συντηρητικοῦ», λαβόντος μετ' ὀλίγον τὴν ὄλως ἀντίθετον ἐπωνυμίαν «μεταρρυθμιστικοῦ» κόμματος.

Ὅχι ἦττον οἱ ἀληθεῖς καὶ βαθύτεροι δεσμοὶ αὐτῶν τε καὶ τῶν πλείστων «ἀνεξαρτήτων» ἀντιβενιζελικῶν, εἶνε στενώτατοι, λόγω τῆς νοεμβριανῆς ἰδίας προελευσεώς τῶν καὶ τῆς τυφλῆς ἐμμονῆς τῶν εἰς τὴν ἀφετηρίαν τῆς ὄλης σημερινῆς καταστάσεως, παρὰ τὰς ἐπισωρευομένους ἐθνικὰς συμφοράς. Ὅταν σὺν τῷ χρόνῳ κοπάσουν τὰ σημερινὰ πολιτικὰ πάθη, θὰ σχηματισθοῦν βεβαίως καὶ ἐκ τῶν ἀντιβενιζελικῶν μὴ παλαισκομματικῶν στοιχείων πολιτικοὶ ἀστερισμοί, μετ' ἀρχὰς διαφορετικὰς ἀπὸ τὴν ἐνδόμυχον ἀρνητικὴν, εἰς τὴν ὁποίαν εἶνε ἀκόμη ὑπεταγμένοι καὶ ἐν τῇ ἐθνικῇ εὐθύνῃ «ἠνωμένοι» οἱ ἀντιβενιζελικαί, χωρὶς ὁμως νὰ θέλουν νὰ τὸ ὁμολογήσουν.

Ἡ ἀναλογικὴ, ὁ παλαισκομματισμὸς καὶ κόμματα ἀρχῶν.

Ἄλλη ἀντίρρησης κατὰ τοῦ ἀναλογικοῦ συστήματος ἀντετάχθη ὅτι, ἐν ἔλλειψει παρ' ἡμῖν σήμερον πραγματικῶν κομμάτων ἀρχῶν, δια τῆς ἀναλογικῆς ἐκλογῆς θὰ ἐπικρατοῦν ἐκ τε τῆς πλειοψηφείας καὶ τῆς μειοψηφείας οἱ κεκτημένοι ἰσχυροτέραν προσωπικὴν τοπικῶς ἐπιρροήν, οἱ ὅποιοι δὲν εἶνε πάντοτε καὶ οἱ ἀριστοί, θ' ἀποκλείονται δὲ οἱ ἀγνωστότεροι νέοι πολιτευόμενοι, οἱ ὅποιοι πολλακίς εἶνε καὶ οἱ καλλίτεροι. Ὅτι θὰ εὐνοηθοῦν δηλ. τὰ προσωπικὰ κόμματα.

Ἄλλὰ τὸ ἐπιχείρημα τοῦτο, οὐ μόνον ὡς πρὸς τὸ κόμμα τῶν φιλελευθέρων, καθ' ὃ κόμμα ὀρισμένων ἀρχῶν, ἀλλ' οὐδὲ ὡς πρὸς τὰ λοιπὰ κόμματα δύναται νὰ ἔχη σπουδαίαν σημασίαν. Ἀπὸ τῆς ἐπαναστασεως δηλαδὴ τοῦ Γουδῆ ἢ λαϊκῆ ψήφος ἐστράφη κατὰ τῶν παλαιῶν πολιτευομένων, τῶν στηριζόντων κατὰ τὸ πλεῖστον τὴν ἰσχύιν αὐτῶν μόνον εἰς προσωπικοὺς δεσμοὺς τῆς οἰκογενείας τῶν πρὸς ὀρισμένην ἐκλογικὴν περιφέρειαν, οὐχὶ δὲ εἰς ἀτομικὴν ἀξίαν. Ἄν δὲ ἐκ πρῶτων αἰτιῶν τῆς ἀνωμαλίου καταστάσεως ἀνεστάλη προσωρινῶς ἡ ὑγιεὺς αὐτῆ ἐξέλιξις, πρέπει νὰ θεωρῆται βέβαιον ὅτι θὰ συνεχισθῇ ἐντονώτερον πρῖστοχέστατα. Ἡ ἀντικείμενα τοῦ λαοῦ κατὰ τοῦ παλαισκομματισμοῦ, τὸν ὁποῖον ἠφίσταται ἤδη καθ' ὑποτροπὴν ἀπὸ ἐνὸς ἔτους καὶ πλέον, παραμένει εὐτυχῶς

ισχυρά και ἀποτελεῖ, ὡς εἴρηται, διὰ τὰς συνθήκας μας μίαν σπουδαίαν κοινωνικὴν ἀρχήν. Ἀπόδειξις τούτου εἶνε και ἡ παρατηρηθεῖσα ἐπ' ἐσχάτων ὑπὸ τινῶν τῶν «ἠνωμένων» ἐκμετάλλευσις τῆς λαϊκῆς αὐτῆς ἀντιπαθείας κατὰ τοῦ παλαιοκομματισμοῦ, ὅπως στηρίζουν και ἐπ' αὐτῆς ἀκόμη κομματικὰς διακλαδώσεις τῆς «Ἠνωμένης».

Συνεπῶς και ἀν βραδύνουν νὰ επικρατήσουν παρ' ἡμῖν κόμματα ἀρχῶν κατὰ τὰ ὑποδείγματα ἄλλων χωρῶν, ἀφ' ἐνὸς ἄστικὰ διαφόρων ἀποχρώσεων, κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥττον συντηρητικὰ ἢ μεταρρυθμιστικὰ, και ἀφ' ἑτέριου σοσιαλιστικὰ, δὲν πρέπει νὰ ὑπάρχη ὁ φόβος τοῦ ἀποκλεισμοῦ τῶν ζωντανῶν και ἱκανῶν νέων πολιτευομένων διὰ τοῦ ἀναλογικοῦ συστήματος. Τοῦτο θὰ ἐνισχύση ἀπεναντίας, ἐν συνδυασμῶ πρὸς ὀργάνωσιν ἐκλογικῶν συλλόγων, τὴν δημιουργίαν κομμάτων ἀρχῶν ὅποτε αἱ ἀρχαὶ και ὄχι τὰ προσωπικὰ συμφέροντα θὰ ἐξηγητοῦνται διὰ τῆς ἐκλογῆς τῶν βουλευτῶν.

Κόμματα ἐξ οικονομικῶν συμφερόντων και ἄλλα. — Σημειωτέον δὲ ὅτι οἱ ἀπρόσωποι ἀρχαὶ, κατὰ τὰ ἀλλαγῶν κρατοῦντα, θὰ προκίψουν και παρ' ἡμῖν ἰδίαι ἐκ τοῦ συνειδητοῦ ἀνταγωνισμοῦ τῶν οικονομικῶν συμφερόντων τῶν λαϊκῶν τάξεων, τῶν ὁποίων περιορίζονται αἱ ἐκδηλώσεις ἐν τῇ Βουλῇ διὰ τοῦ ἀποκλεισμοῦ τῶν μειοψηφῶν, ὡς συμβαίνει διὰ τοὺς σοσιαλιστάς, ἐνῶ οὐδαμῶς εἶνε δυνατόν διὰ τοῦ κρατοῦντος ἐκλογικοῦ συστήματος νὰ κατασταλῇ ἢ ἐκδήλωσις τοῦ ἀναποφύκτου ἀνταγωνισμοῦ τούτου. Ἡ ἐκδήλωσις αὕτη ἀναβάλλεται ὅπως προσωρινῶς, διὰ νὰ ἐκσπάσῃ δριμυτέρα, ἀντὶ ν' ἀφεθῇ μετὰ δικαιοσύνης εἰς τὴν φυσιολογικὴν τῆς, ὁμαλοτέραν ἐξέλιξιν. Διὰ τῆς ἐλευθέρας δὲ ἐν τῷ κοινοβουλίῳ συζητήσεως εἶνε ἀπεναντίας δυνατόν νὰ συγκρατηθοῦν αἱ κιλλιεργοῦμεναι ἐκτὸς αὐτοῦ ὑπερβολαὶ και ὀξύτητες. Ἐξ ἄλλου ἢ κατ' ἐπαγγέλματα ἐκπροσώπησις τῶν οικονομικῶν συμφερόντων εἰς εἰδικὰς συνελεύσεις θὰ ἔλθῃ νὰ ἐνισχύση τὴν γενικὴν πολιτικὴν ἀγτιπροσωπείαν, ἴσως δὲ και τὴν ἀπορροφήσῃ εἰς τὸ μέλλον κατὰ τὸ πλεῖστον. Εἰς ἄλλας χώρας ἤρχισεν ἤδη τοιοῦτος πειραματισμός. Παρ' ἡμῖν ὁ πρῶτος σταθμὸς ἐπαγγελματικῆς ἐκπροσωπήσεως εἶνε τὸ ἀνώτατον συμβούλιον τῆς ἐργασίας, τοῦ ὁποίου ἡ λειτουργία καλὸν εἶνε νὰ ἐπαναληφθῇ, τὰ ἐμπορικὰ και βιομηχανικὰ ἐπιμελητήρια, τὰ μὴπω λειτουργήσαντα γεωργικὰ ἐπιμελητήρια και τινα ἄλλα συμβούλια γεωμοδοτικῆς φύσεως. Ἡ σύστασις γενικοῦ οικονομικοῦ συμβουλίου, κατὰ τὸ γερμανικὸν περίπτου ὑπόδειγμα, θ' ἀπετέλει τὴν δευτέραν βαθμίδα τῆς ἐπαγγελματικῆς ἐκπροσωπήσεως, ἐκ τῆς ἐξελίξεως δὲ θὰ ἐξηραῖτο ἢ ἐνδυνάμωσις τοῦ ρόλου τοῦ τοιοῦτου ἐπαγγελματικοῦ σώματος, χάρις εἰς τὸ ὁποῖον θὰ ὑπεχώρει ἡ πολιτικὴ λογοκοπία τοῦ κοινοβουλευτισμοῦ εἰς τὴν εἰδικὴν οικονομικὴν και κοινωνικὴν συζήτησιν και δρασίαν.

Ἐκτὸς τῶν κομμάτων, τα ὅποια σχηματίζονται ἐκ τοῦ οἰκονομικοῦ κυρίως ἀνταγωνισμοῦ, ἴτοι ἀφ' ἐνὸς ἀστικά διαφόρων ἀποχρώσεων, κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥττον συντηρητικὴ ἢ μεταρρυθμιστικὴ, καὶ ἀφ' ἑτέρου σοσιαλιστικά, ὑπάρχοντα ἄλλαχού λόγῳ ἰδιαιτέρων συνθηκῶν καὶ κόμματα μὲ ἄλλα προτασσόμενα ἰδεώδη. Οὕτω κόμματα βασιλοφρόνων, καθολικῶν, ἐπίσης δημοκρατῶν μὲ κύριον σκοπὸν τὴν μεταβολὴν τῆς μορφῆς τοῦ μοναρχικοῦ πολιτεύματος.

Δημοκρατικὸν κόμμα. Ὁ σχηματισμὸς καὶ παρ' ἡμῖν κόμματος δημοκρατικοῦ μὲ προέχον ἰδεῶδες τὴν ἀλλαγὴν τοῦ πολιτεύματός μας, εἶνε ἐπίσης ὄλως πιθανός. Ἀφοῦ εἰς τὰς ἄλλας χώρας, καὶ αὐτὰς τὰς ὀλιγώτερον ἀπὸ ἡμᾶς προηγμένας, ὑπάρχουν κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥττον ἀνεπτυγμένα δημοκρατικὰ κόμματα, πρέπει νὰ ἐλπίσωμεν ὅτι ἡ καθυστέρησίς μας ἐν τούτῳ δὲν θὰ διαρκέσῃ πλέον ἐπὶ πολὺ.

Δημοκρατικὸν κόμμα δὰ ἦτο τοσούτῳ μᾶλλον ἐνδεδειγμένον παρ' ἡμῖν, καθ' ὅσον, ἀσχέτως πρὸς τὴν τραγικὴν διὰ τὸ ἔθνος περιφρόνησιν τῆς συμμαχικῆς νότιας τῆς 20 Ἰβρίου 1920 καὶ τὰς δεινὰς συνεπείας τῆς, τὸ παράδειγμα τῆς ἐπιμόνου πρό τινων ἐτῶν ἀντικοινοβουλευτικῆς διαλύσεως τῆς Βουλῆς ἀρκεῖ νὰ καταδείξῃ, ὅτι ὑπάρχει κίνδυνος, ὅταν σπανίζον οἱ χαρακτῆρες εἰς τοὺς πολιτευομένους, νὰ παρεκκλίνουν αἱ Βασιλεῖαι, καὶ δὴ εἰς κρίσιμους στιγμὰς, ἀπὸ τὸν δημοκρατικόν, κατὰ τὸ πολιτεύματός μας, χαρακτηρὰ των καὶ νὰ παρασύρῶνται ὑπὸ τῶν ὑπευθύνων συμβούλων των εἰς ἀντιποιήσιν καθαρῶς μοναρχικῶν δικαωμάτων ἐξ ἀπολυταρχικοῦ αὐταρισμοῦ, τοῦ ὁποίου εἶνε ἄμοιρος, ὁ αἰρετὸς ἀρχηγὸς μιᾶς δημοκρατικῆς πολιτείας.

Νεώτερα ἐκδήλωσις ἀντικοινοβουλευτικῆς τακτικῆς εἶνε καὶ ἡ μὴ πρόσκλησις εἰς τὰ Ἄνακτορα κατὰ τὴν πρόσφατον, ὡς εἴρηται, ὑπουργικὴν κρίσιν τοῦ Στρατηγοῦ Δαγκλῆ, ἐκπροσωποῦντος τὴν μεζονα ἐν τῇ Ἐθνοσυνελεύσει ἀντικολίτευσιν, ἴτοι τὸ κόμμα τῶν φιλελευθέρων, διὰ νὰ ἐκουσθῇ τοῖλάχιστον ὑπὸ τοῦ Στέμματος, κατὰ τὰ κοινοβουλευτικὰ ἔθιμα, ἡ γνώμη καὶ τοῦ κόμματος τούτου. Συγχρόνως δὲ ἡ ἀνάληψις τῆς Κυβερνήσεως ὑπὸ τοῦ ἀποδοκιμασθέντος πρωθυπουργοῦ ἐπὶ τεθέντος ὑπ' αὐτοῦ ζητήματος γενικῆς κυβερνητικῆς πολιτικῆς, εὐθύς μετὰ τὴν ἀποδοκιμασίαν καὶ ἡ ἐνάσκησις οὕτω ἐπὶ τῆς Ἐθνοσυνελεύσεως πρέσεως, ἀποβάσεως ἀποτελεσματικῆς βι ἀρκετοῦς κληρονοσίας, ἀποτελεῖ περαιτέρω παρεκκλίσειν ἀπὸ τοῦ κοινοβουλευτικοῦ μας πολιτεύματος. Ἡ διατήρησις τοῦ κ. Γούναρη εἰς τὴν ἐξουσίαν τὸ 1922, παρὰ τὴν κοινοβουλευτικὴν πρὸς αὐτὸν δυσπιστίαν ἀποτελεῖ νέαν ἀντίθεσιν πρὸς τὴν ἐπιβληθεῖσαν ἀπομάκρυνσιν τὸ 1915 ἀπὸ τῆς ἀρχῆς τοῦ πολιτικοῦ ἀνδρός, τοῦ στηριζομένου ἐπὶ τῆς ἐμπιστοσύνης τῆς Βουλῆς καὶ τοῦ λαοῦ. Τοιαῦτα προη-

γούμενα δὲν ἀποκλείουν βέβαια καὶ ἄλλας πολιτειακὰς ἀνωμαλίας εἰς τὸ μέλλον.

Ἡ καθυστέρησις αὕτη τῆς ἐμφανίσεως δημοκρατικῆς κινήσεως παρ' ἡμῶν μέχρι τοῦδε προέρχεται ἀφ' ἑνὸς ἀπὸ τὴν καλὴν λειτουργίαν τῆς βασιλευομένης δημοκρατίας ἐπὶ Γεωργίου, ἀφ' ἑτέρου ἐν πολλοῖς ἀπὸ ἰδεολογικὴν στενωπότητα. Ἰλλὰ καὶ ἀπὸ τὸν φόβον, τὸν ὁποῖον ἐγέννησε ἀπὸ τινῶν ἐτῶν κοκίπιστος καὶ ἀνελευθέρα τακτικὴ τοῦ ναυτρομοκρατῆται, ἢ γὰρ χαρακτηρίζεται ἀπὸ τοὺς Ἑρακλεῖς τοῦ Στέμματος ὡς ὑβριστικῆς αὐτοῦ, ἢ καὶ συνωμοτικῆς, ὅστις οὐδεμίαν βιαίαν ἀνατροπὴν ἤθελε πειρασθευάζει, ἀλλ' ἐντὸς τῶν κειμένων νόμων ἤθελε πρεσβεύει καὶ διαδίδει τὴν δημοκρατικὴν ἰδέαν, ἢ καὶ ἐπικρίνει τὴν δυναστικὴν ἐνέργειαν. Ταῦτα προσεπικυροῦν ἢ λογοκρίσει τελευταῖον τοῦ μαριφέστου τῶν «δημοκρατικῶν φιλελευθέρων», μὴ περιέχοντος στρατιωτικὰς εἰδήσεις ἢ κρίσεις, καὶ ἢ διώξει αὐτῶν, ἢ σύλληψις μάλιστα δύο πληρεξουσίων ἄνευ ἀδείας τῆς Ἐθνοσυνελεύσεως, καίτοι οἱ συντάχται τοῦ μαριφέστου τούτου δὲν ἀπέκρουον κατ' ἀρχὴν τὸν θεσμόν τῆς Βασιλείας, ἀλλ' ἐξήτουν γενικώτερον τὴν ἐκδημοκράτησιν (démocratisation) τοῦ πολιτικοῦ καὶ κοινωνικοῦ ὄργανισμοῦ, ἐξήταζον δὲ ἀντικειμενικῶς τοὺς ἐκ τῆς σημερινῆς πολιτικῆς καταστάσεως ἐθνικὸς κινδύνους. Καὶ τοῦτο διὰ καὶ εἰς αὐτὴν τὴν προπολεμικὴν Γερμανίαν τοῦ Κάιζερ ἔδρα ἐλευθέρως ὀγκῶδες, θαυμάσια ὀργανωμένον κόμμα, ὅχι κἄν ὑπὲρ ἀστικῆς, ἀλλ' ὑπὲρ τῆς σοσιαλιστικῆς δημοκρατίας, πλέον δ' ἢ ἅπαξ ἠλεγξε δοριμέως ἐνεργείας τοῦ αὐτοκράτορος ἀτιμωρητεῖ.

Δημοκρατικὸν κόμμα θὰ ἐπρετε νὰ ἐβλεπον εὐχαρίστως σχηματιζόμενον ὡς προοδευτικὴν μειοψηφίαν καὶ αὐτοὶ οἱ μὴ θεωροῦντες ὠριμον τὴν χώραν διὰ δημοκρατίαν καὶ ἀρκούμενοι εἰς εἰλικρινῶς «βασιλευομένην δημοκρατίαν», ὅπως εἶνε πλείστοι φιλελεύθεροι. Τοιοῦτο κόμμα θὰ προσέθετε ζῶν καὶ πολιτισμὸν εἰς τὸν ἰδεολογικὸν ἀνταγωνισμὸν ἐν τῷ Κοινοβουλίῳ. Θὰ ἠδύνατο νὰ περιλάβῃ, τοῦλάχιστον κατ' ἀρχάς, καὶ στοιχεῖα ὀλιγώτερον προοδευτικῆ ὡς πρὸς τὰς οικονομικὰς καὶ κοινωνικὰς ἀντιλήψεις, ἐφ' ὅσον προέχουσα ἀρχὴ τοῦ κόμματος θὰ ἦτο ἢ ἀλλαγὴ τοῦ πολιτεύματος.

Ἄγροτικὸν κόμμα. Πρὸς ἐξυπηρέτησιν τῶν γεωργικῶν ἰδιαίτερος συμφερόντων τῆς χώρας, τῆς ὁποίας ἢ σπουδαιότερα παραγωγὴ εἶνε ἢ γεωργικὴ καὶ ὀπερισσότερος πληθυσμὸς ἀγροτικὸς, θὰ ἠδύνατο ν' ἀποτελεσθῇ ἀγροτικὸν κόμμα ἐκ τῶν ἀγροτῶν, τῶν τε ἀκτημόνων καὶ τῶν μικρῶν ἢ καὶ μέσων ἰδιοκτητῶν, τῶν ὁποίων τὰ συμφέροντα δὲν συγκρούονται, κατὰ κανόνα, πρὸς ἄλληλα, ἐνῶ ἀντιτίθενται πρὸς τὰ συμφέροντα τῶν μεγάλων γαιοκτημόνων. Οἱ ἀγροτικοὶ βουλευταὶ θὰ ἦσαν τότε πραγματικοὶ ἀντιπρόσωποι τῶν ἐντολέων των, οὐδὲ θὰ συνέβαινε πλέον

τὸ παράδοξον, νὰ ἐκλιέγονται, ὡς μέχρι τοῦδε, εἰς καθαρῶς ἀγροτικὰς περιφερείας, ὡς εἰς τὴν Θεσσαλίαν, πολλοὶ βουλεύεται μεγαλογαιοκτήμονες, ἔχοντες ἀντίθετα συμφέροντα πρὸς τοὺς ἐντολεῖς των ὡς πρὸς τὸ καίριον δι' αὐτοὺς ζήτημα, τὸ ἀγροτικόν.

Τὸ κομμουνιστικόν κόμμα δισκόλως θὰ ἠδύνατο νὰ περιλάβῃ καὶ ἀγρότας μετὰ τὴν ἀποκατάστασιν των εἰς μικροϊδιοκτητίας. Ὁ πόθος τοῦ γεωργοῦ διὰ τὴν ἰδιοκτησίαν τοῦ ἀγροῦ, ὅπου καλλιεργεῖ, εἶνε τοιοῦτος, ὥστε οὐδ' εἰς τὴν Ρωσίαν κατορθώθη νὰ ἐπιβληθῇ ἡ κοινοκτημοσύνη τῆς γῆς. Ἀλλὰ τοὺς ἀκτήμονας καλλιεργητὰς δύνανται νὰ πρωσέλκυσουν οἱ κομμουνισταί, ὑποσχόμενοι παραχώρησιν τῆς γῆς εἰς αὐτοὺς ἀνεὺς ἀποζημιώσεως πρὸς τὸν ἰδιοκτήτην. Θα τοὺς χάσουν ὅμως εἴταν ἀποκτήσουν τὴν ποθυμένην γῆν.

Ἡ ἐπέκτασις τῆς συνεταιρικῆς ὀργανώσεως καὶ ἡ ἐπίτευξις καλλιτερῶν ἐν γένει γεωργικῶν καὶ κοινωνικῶν συνθηκῶν θὰ ἦτο ἡ κυρία κατεύθυνσις τοῦ ἀγροτικοῦ κόμματος.

Ὑπὸ τοῦ συγκροτηθέντος ἐν Ἀθήναις τὸν Ἰανουάριον 1922 Ἀ' Πανελληνίου Ἀγροτικοῦ Συνεδρίου ἀπεφασίσθη ἡ σύστασις ἀγροτικοῦ κόμματος, δι' ἰδρύσεως κατ' ἄπασαν τὴν γῶραν πολιτικῶν ἀγροτικῶν συνδέσμων, εἰς τοὺς ὁποίους ὠρίσθη ὅτι θὰ μετέχουν μόνον οἱ ἀγρόται, ἤτοι οἱ ὡς κύριον καὶ σύνηθες ἔργον ἀσχοῦντες τὸ γεωργικόν, ἀπωλειομένων τῶν μεγάλων κτηματιῶν, λόγῳ τῆς ἀντιθέσεως τῶν συμφερόντων αὐτῶν, ἐξαιρετικῶς δὲ ἐπιτρεπομένης τῆς συμμετοχῆς μόνον τῶν γεωπόνων καὶ δημοδιδασκάλων μὴ ἀγροτῶν. Ἀλλ' ἐν τῇ ἀμιγεί τῶν συγκροτήσει ταύτῃ οἱ ἀγροτικοὶ σύλλογοι ὠρίσθη, ὅτι θὰ δύνανται νὰ ἀναθέτουν τὴν εἰς τὸ Κοινοβούλιον ἐκτροσιώτησιν των ἀκόμη καὶ εἰς μὴ ἀγρότας τῆς ἀπολύτου καὶ μετακλήτης ἐμπιστοσύνης των. Κατὰ τὸ συνέδριον τοῦτο, προτάσει ἡμῶν, ἐγένετο δεκτὸν ψήρισμα ὑπὲρ τῆς εἰσαγωγῆς τῆς ἀναλογικῆς ἐκλογῆς πρὸς εὐδόκωσιν τοῦ ἀγροτικοῦ κόμματος εἰς τα πρῶτά του βήματα.

Αἱ ἀντιρρήσεις κατὰ τοῦ ψηφοδέλιου. — Αἱ ἀντιρρήσεις ὡς πρὸς τὸν μηχανισμόν τῆς ἐκλογῆς κατὰ τὸ ἀναλογικόν σύστημα δὲν εἶνε τοιοῦται, ὥστε νὰ καθιστοῦν ἀδύνατον τὴν εἰσαγωγήν του. Τὸ ψηφοδέλιον δηλ. διὰ τοῦ ὁποίου θὰ διεξάγεται ἡ ψηφοφορία καὶ τὸ ὅποιον εἰσήχθη ἤδη παρ' ἡμῖν εἰς τὰς δημοτικὰς ἐκλογὰς ἐν μέρει, δύναται νὰ εἶνε προσιτὸν καὶ εἰς τοὺς ἀγράμματους.

Ἀφ' ἐνός θὰ ὑπάρχῃ διαφορὰ σήματος εἰς τα ψηφοδέλια τῶν διαφόρων κομμάτων, ἀφ' ἑτέρου δὲ ὁ ἐγράμματος συγγενῆς ἢ ὁ ἐμπιστος ὁμόφρων φίλος τοῦ ἀγροτικῶν ψηφοφόρου θὰ τὸν ὑποβοηθῇ καὶ καθοδηγῇ εἰς τὴν τυχόν τροποποίησιν τοῦ δελτίου. Ἐν πάσῃ περιπτώσει τὸ ψηφοδέλιον μὲ τὸ ἀσήμαντον αὐτὸ μειονέκτημα εἶνε ἀπει-

ράκις προτιμώτερον το σφαιρίδιον, τὸ ὁποῖον ἡ πείρα μᾶς κατέδειξε, ὅτι συνετίγεται σοβαρότατα ἄτοπα.

Τὰ ἄτοπα τοῦ σφαιριδίου. - Δὲν θὰ ἦτο ἄσκολον νὰ ὑπενηφίωσομεν ἔνταῦθα τὰ χειρότερα κατὰ τοῦ κρατοῦντος μοναδικοῦ παρ' ἡμῶν συστήματος ψηφοφορίας.

Ἄλλαιτοῦνται κατ' αὐτὸ τόσμι κάλπαι, ὅσοι καὶ ὑποψήφιοι εἰς ἕκαστον ἐκλογικὸν τμήμα. Ἐπομένως δὲν προκύπτει μόνον δυσχέρεια ἐξευρέσεως κτιρίων διὰ πολλὰ τμήματα, φθορὰ αὐτῶν, σημαντικὴ διαπάλη διὰ τὴν κατασκευὴν καὶ τοποθέτησιν τῶν καλπῶν. Δὲν καθίσταται μόνον ἀδύνατος ἡ προσήκουσα ἐλοπιεῖα τῆς ψηφοφορίας ὑπὸ τῆς ὀλιγομελοῦς ἐφορευτικῆς ἐπιτροπῆς, εἰς τρόπον ὥστε νὰ διευκολύνωνται, ὡς θὰ ἴδωμεν κατωτέρω, ποικίλαι νοθεῖαι καὶ λήθη, καὶ μάλιστα εἰς μικρὰ οἰκήματα, συνοικιακὰ λ. γ. σχολεῖα. Εἰς τὰ ἀκατάλληλα ταῦτα κτίρια κτιρίζονται αἱ κάλπαι τῶν ὑποψηφίων—λ. γ. ὑπερεκατὸν εἰς ἕκαστον τμήμα τοῦ νομοῦ Ἀττικοβοιωτίας—κατὰ λαβυρινθώδη σειράν, ἀνεῖλισσομένην ἀπὸ αἰθούσης εἰς αἴθουσαν, ἔλλειπει δὲ συνήθως πᾶσα ἐγκατάστασις φωτισμοῦ, οὕτως ὥστε μετὰ τὴν δύσιν τοῦ ἡλίου ἐπὶ μακρὰς ὥρας τὸ σκίῳφως μερικῶν κτιρίων νὰ ἐπιφέρῃ ἔντασιν εἰς τὰς κάλπονοθεύσεις.

Τὸ χειρότερον εἶνε ὅτι διὰ τὴν κάλπην τοῦ ἕκαστος ὑποψήφιου χρειάζεται ἓνα ἀντιπρόσωπον καὶ ἓνα τοῦλάχιστον ἀναπληρωτὴν αὐτοῦ εἰς ἕκαστον τμήμα, ὑποχρεομένους νὰ παρίστανται ἐναλλάξ κατὰ τὴν ψηφορίαν καὶ διαλογὴν, ἦτοι διὰ μεγάλας μάλιστα ἐκλογικὰς περιφερείας, χρειάζεται περὶ τὰς δύο ἑκατοντάδας ἀνθρώπων, προθύμων νὰ ὑπαστοῦν τὸν ἀσυνήθη αὐτὸν κόπον καὶ ἐνόχλησιν. Ἡ ὑπηρεσία αὕτη τῶν ἀντιπροσώπων ἀνταμείβεται συνήθως, ἂν μὴ διὰ χρημάτων, πάντως μὲ πολλὰ ρουσφέτια κατόπιν. Αἱ ἀντιπροσωπεῖαι ἀποτελοῦν οὕτω ἓνα πλόκαμον συναλλαγῆς.

Πρὸς τούτοις ἡ ἀντιπροσωπεῖα νοθεύει ἐν πολλοῖς τὸ φρόνημα τῶν ἐκλογέων κατὰ τοῦτο, ὅτι οὗτοι πολλοὶκις ἀγνοοῦντες καὶ ἐκ φήμης, ἀκόμη τὸν ὑποψήφιον, ἐτημεάζονται ἐκ τοῦ γνωστοῦ των ἀντιπροσώπου κατὰ τὴν στιγμὴν τῆς ψηφοφορίας ὑπὲρ τοῦ ὑποψηφίου. Ἡ λόγισμὸν φιλικῶν δεσμῶν ἢ ὑποχρεώσεων αὐτῶν πρὸς τὸν ἀντιπρόσωπον ὑποψηφίου ἀντιθέτου κόμματος, ἰδίᾳ εἰς ἐπαρχιακὰ τμήματα, παρέχουν τὴν ψήφον των ὑπὲρ αὐτοῦ. Ὁ ἀντιπρόσωπος δὲ κρατεῖ πολλοὶκις τὸ σφαιρίδιον διὰ νὰ τὸ ρίψῃ κατόπιν ἐπὶ τὸ ἀσφαίεστερον αὐτὸς ἢ δι' ἄλλου ὄργανου του εἰς τὰ λευκὰ τῆς κάλπης.

Οἱ ἀντιπρόσωποι διαπράττουν διὰ τῶν σφαιριδίων ποικίλας ἄλλας νοθεῖας. Ὅταν διέρχωνται λ. γ. πρὸ τῆς κάλπης ψηφοφόροι ἀντιθέτων φρονημάτων, προσπαθοῦν νὰ τοὺς λείψουν, ὅτι ἐψηφίσαν ἕδη, τὸ

ἐπιτυγχάνουν δὲ εἰς ἀπλοϊκούς ἢ ἐν εὐθυμῇ εὐρίσκομένους ἀνθρώπους, παραζαλισμένους μάλιστα ἀπὸ τὴν μακρὰν σειρὰν τῶν καλπῶν. Τὰ δὲ ἀντιστοιχοῦντα σφαιρίδια εἰς τοὺς οὕτω ἀποτραπέντας τῆς ψηφοφορίας ἐκλογεῖς χρησιμοποιοῦν οἱ ἀντιπρόσωποι κατόπιν εἰς τὸ λευκόν.

Ἄλλὰ καὶ ἐπιτήδευοι ἐκλογεῖς διαπράττουν εὐκόλως καλπονοθεύσεις, συνηθεστέρα τῶν ὁποίων εἶνε ἡ ἐναπόθεσις πλειόνων σφαιριδίων εἰς τὰ μαῦρα τῆς κάλπης τῶν ἀντιθέτων, τὰ ὁποῖα ἀφαιροῦνται κατὰ τὸν νόμον ἀπὸ τὰ λευκά.

Ὀυσιαστικῶς ἡ μυστικότης τῆς ψηφοφορίας δὲν εἶνε δυνατὴ. Ὁ ἡσχημένος ἀντιπρόσωπος ἀντιλαμβάνεται εἴτε ἐκ τῆς κινήσεως τῆς χειρὸς τοῦ ψηφοφόρου, εἴτε ἐκ τοῦ ἀπαλοῦ κρότου τῆς πτώσεως τοῦ σφαιριδίου, ἐὰν τοῦτο ἐρρίφθῃ εἰς τὸ λευκόν ἢ τὸ μαῦρον διαμέρισμα τῆς κάλπης.

Συνταγματικὴ καὶ νομοθετικὴ πρόνοια.— Ἡ ἀντικατάστασις λοιπὸν τοῦ τόσον ἐλαττωματικοῦ συστήματος τῆς διὰ σφαιριδίων ψηφοφορίας διὰ τοῦ ψηφοδέλιου μὲ μίαν μεγάλην εὐκόλως ἐπιτηρουμένην κάλπην, θ' ἀπετέλει σημαντικὴν ἐξυγίανσιν καὶ πρόοδον διὰ τὸν τόπον μας.

Ἡ ἀναλογικὴ ἐκλογὴ μὲ τὸ ψηφοδέλιον ἐτιβύλλεται πλέον νὰ θεσπισθῇ κατ' ἀρχὴν συνταγματικῶς, εἰς τρόπον ὥστε νὰ διατηρηθῇ παγιωτέρα καὶ ἀθικτος ἀπὸ τὰς ἐκείστοτε διαθέσεις καὶ τὰ συμφέροντα τῶν κρατούντων κομμάτων, ἐπ' ἀγαθῷ τῆς πολιτικῆς μας διαπαιδαγωγήσεως. Ἡ ἐκλογικὴ περιφέρεια εἶνε σκόπιμον νὰ παραμείνῃ εὐρεῖα, πρὸς μετριασμόν τῆς συναλλαγῆς καὶ τῶν προσωπικῶν τοπικῶν ἐπιδράσεων τῶν ὑποψηφίων, αἱ ὁποῖαι δὲν θὰ εὐρίσκονται ἐν ἀρμονίᾳ πρὸς τοὺς γενικοὺς σκοποὺς τῶν κομμάτων ἀρχῶν. Δυστυχῶς ἡ κυβέρνησις Γούναρη, ὄχι μόνον τὴν ἀναλογικὴν ἐκλογὴν ἀπέκρυσεν, ἀλλὰ συνεπέσι πρὸς καλαισοκομματικὰς ἀντιλήψεις, ἀνήγγειλε ὅτι θὰ εἰσηγηθῇ τὴν σμί κρυσσιν τῶν ἐκλογικῶν περιφερειῶν.

Πρὸς ἀποφυγὴν δὲ ἀντιδράσεως εἴτε ἐκ μέρους τῆς νῦν συμπολιτεύσεως, ἢ ὁποῖα θὰ ἐφοβεῖτο τυχόν, ὅτι κατὰ τὰς μελλούσας ἐκλογὰς θὰ ἐμείωνε δι' αὐτῆς τὰς δυνάμεις, τῆς εἰς ὄφελος τῶν κομμάτων τῆς ἀντικολιτεύσεως, εἴτε ἐκ μέρους τῆς ἀντιπολιτεύσεως, ἢ ὁποῖα θὰ ἤλπιζε ὅτι θὰ νύχη ἰσχυρὰς πλειοψηφίας διὰ τοῦ κρατούντος συστήματος εἰς βάρος τῆς ἐξελιχθρομένης εἰς μειοψηφίαν σημερινῆς συμπολιτεύσεως, ἠδύνατο νὰ δεισθῇ διὰ μεταβατικῆς συνταγματικῆς διατάξεως, ὅτι τὸ νέον ἐκλογικὸν σύστημα θὰ ἐφαρμοσθῇ ἀμέσως μετὰ τὰς προσεχεῖς ἐκλογάς. Διὰ τὸν ἀπώτερον αὐτὸν χρόνον κομμία βεβαίως πρόβλεψις, κανεὶς ὑπολογισμὸς δύναται νὰ ἐπιρρεῖσῃ τὰ κομματικὰ συμφέροντα.

Ὡς πρὸς τὸν τρόπον τοῦ καταλογισμοῦ τῶν βουλευτικῶν θέ-

σεων μεταξὺ τῶν τε διαφορῶν κομμάτων καὶ τῶν καθ' ἕκαστον ὑποψηφίων, ἀναλόγως τοῦ ἀριθμοῦ τῶν ψήφων, ὡς πρὸς τὸ ζήτημα δηλ. τῆς καλλιτέρας ἐφαρμογῆς τῆς ἀρχῆς τῆς ἀναλογίας μεταξὺ τῶν πλειοψηφούντων καὶ μειοψηφούντων, ἀπαιτεῖται λεπτομερειακὴ ἐξέτασις τῶν διαφορῶν μεθόδων. Ἄλλ' ἡ σπουδαία αὕτη ἔρευνα, ἡ ὁποία θ' ἀπησχόλει μετέπειτα τὸν νομοθέτην, δὲν ἀποτελεῖ σήμερον ἀντικείμενον τῆς παρούσης μελέτης, ἀφορώσης κυρίως εἰς τὴν ἐνίσχυσιν τῆς δημοσίας συζητήσεως ἐπὶ τῆς ἀναλογικῆς ἀντιπροσωπείας.

Διέπραξαν δὲ ἀνοικονόμητον ἀντίρρασιν οἱ ἐπαγγελθέντες ἀφ' ἐνὸς μεταφύθμισιν τοῦ καταστατικοῦ μας χάρτου «ἐπὶ τὸ λαϊκώτερον» καὶ εἰσηγούμενοι τὸ δημοψήφισμα, — τὸν ἐπικίνδυνον διὰ τὸ κοινοβουλευτικὸν πολίτευμα θεσμὸν τοῦτον — τὸ ἐπαγγελματικὸν κοινοβούλιον καὶ τὴν ψήφον εἰς τὴν γυναῖκα, παραγνοήσαντες δ' ἐξ ἄλλου τὴν κατ' ἐξοχὴν λαϊκὴν ἀρχὴν τῆς δικαίας ἀναδείξεως τῶν φορέων τῆς θελήσεως τοῦ λαοῦ.

Ἄρχαι Μαρτίου 1922.

